

SOCIALINĖS ANTROPOLOGIJOS IR ETNOLOGIJOS STUDIJOS

LIETUVOS

18(27)

2018

ETNOLOGIJA

LITHUANIAN ETHNOLOGY

STUDIES IN SOCIAL ANTHROPOLOGY AND ETHNOLOGY

LIETUVOS ISTORIJOS INSTITUTAS
LITHUANIAN INSTITUTE OF HISTORY

LI VILNIUS 2018

Lietuvos etnologija: socialinės antropologijos ir etnologijos studijos – mokslinis etnologijos ir socialinės ir kultūrinės antropologijos žurnalas. Jame spausdinami recenzuojami straipsniai, konferencijų pristatymai, knygų recenzijos ir apžvalgos, kurių temos pirmiausia apima Lietuvą ir Vidurio/Rytų Europą. Žurnalas pristato mokslo aktualijas ir skatina teorines bei metodines diskusijas. Tekstai skelbiami lietuvių arba anglų kalba.

Lithuanian Ethnology: Studies in Social Anthropology and Ethnology – is a peer reviewed journal of ethnology and social and cultural anthropology. It publishes articles, conference presentations, book reviews and review articles, which may be in Lithuanian or English, primarily focused on Lithuania, Central and Eastern Europe. The journal represents current debates and engages in methodological discussions.

REDAKCIŅĖ KOLEGIJA / EDITORIAL BOARD

Vytis Čiubrinskas (vyriausiasis redaktorius / Editor-in-Chief)

Vytauto Didžiojo universitetas / Vytautas Magnus University, Kaunas, Lithuania

Auksuolė Čepaitienė

Lietuvos istorijos institutas / Lithuanian Institute of History, Vilnius, Lithuania

Jonathan Friedman

Kalifornijos universitetas / University of California, San Diego, USA

Jonathan Hill

Pietų Ilinojaus universitetas / Southern Illinois University, Carbondale, USA

Neringa Klumbytė

Majamio universitetas / Miami University, Ohio, USA

Ullrich Kockel

Heriot-Watt universitetas / Heriot-Watt University, Edinburgh, UK

Orvar Löfgren

Lundo universitetas / Lund University, Sweden

Jonas Mardosa

Lietuvos edukologijos universitetas / Lithuanian University of Educational Sciences, Vilnius, Lithuania

Žilvytis Šaknys

Lietuvos istorijos institutas / Lithuanian Institute of History, Vilnius, Lithuania

REDAKCIŅĖS KOLEGIJOS SEKRETORĖ / EDITORIAL ASSISTANT

Danguolė Svidinskaitė

Lietuvos istorijos institutas / Lithuanian Institute of History, Vilnius, Lithuania

Leidyklos adresas / Address of the Publisher: Redakcinės kolegijos kontaktai / Editorial inquiries:

Lietuvos istorijos institutas

Tel. / Phone: + 370 5 262 9410

Kražių g. 5, LT-01108 Vilnius

El. paštas / E-mail: etnolog@istorija.lt

www.istorija.lt

vytis.cubrinskas@vdu.lt

Žurnalas registruotas / The Journal indexed in:

European Reference Index for the Humanities (ERIH)

EBSCO Publishing: Academic Search Complete, Humanities International Complete, SocINDEX with Full Text; Modern Language Association (MLA) International Bibliography

Leidybą finansavo Lietuvos mokslo taryba pagal Valstybinę lituanistinių tyrimų ir sklaidos 2016–2024 metų programą (Sutartis Nr. LIP-078/2016)

TURINYS / CONTENTS

Pratarmė (<i>Vytis Čiubrinskas</i>)	5
Editorial (<i>Vytis Čiubrinskas</i>)	7

Straipsniai / Articles

Chris Hann

Ritual and Economy: From Mutual Embedding to Non-Profit Festivalisation in Provincial Hungary	9
Ritualas ir ekonomika: nuo abipusės nesuprekinotos ekonomikos iki nevyriausybės festivalizacijos provincinėje Vengrijoje. Santrauka	33

Rasa Paukštytė-Šaknienė

Kaimynystės ryšiai šių dienų kultūroje: atvejais iš Vilniaus apylinkių	35
Neighbourly Ties in Contemporary Culture: Cases from the Vilnius Area. Summary	59

Darius Daukšas

Tarp tapimo norvegu ir buvimo lietuviu: Norvegijos lietuvių pilietybės sampratos	63
Caught between Becoming a Norwegian and Staying a Lithuanian: Concepts of Citizenship among Lithuanian-Norwegians. Summary	85

Jolanta Kuznecovienė

<i>Gyvenimas ant sūpuoklių</i> : lietuvių diasporos antrosios kartos identiteto dilemos	87
<i>On the Swings</i> : Identity Dilemmas of the Second-Generation Lithuanian Diaspora. Summary	107

Audronė Daraškevičienė

Vaiko auklėjimas šiuolaikinėje Lietuvoje: tėvų požiūris	109
Bringing up a Child in Contemporary Lithuania: Parental Attitudes. Summary	127

Žilvytis Šaknys

Valstybės (Tautos) švenčių formavimo ypatumai 1918–1940 m. Lietuvoje ...	129
State (National) Holidays in Lithuania between 1918 and 1940. Summary	151

Diskusijų forumas / Forum

Christian Giordano

- From Political Subjectivity to Political Intentionality: The Predominance
of Society over the Individual 155
- Nuo politinio subjektyvumo iki sąmoningumo: visuomenės
dominavimas prieš individą. Santrauka 170

Mokslinis pranešimas / Special Lecture

Orvar Löfgren

- Mano ar mūsų? Namai kaip moralinė ekonomika 173

Recenzijos ir apžvalgos / Reviews

- Lietuvių etnografijos enciklopedinis žodynas. B. Kulnytė,
E. Lazauskaitė (sud.) (*Auksuolė Čepaitienė*) 197
- Jonas Vitartas (Jan Michał Witort, 1853–1903). Rinktiniai raštai 1.
A. Čepaitienė (sud.) (*Venantas Mačiekus*) 202
- Gražina Žumbakienė. Senieji Lietuvos gėlių darželiai: kvapnūs,
puošnūs, gydantys (*Loreta Martynėnaitė*) 206
- Etnografija. Metraštis 26 [skirta V. Miliui]. E. Lazauskaitė,
Ž. Šaknys (sud.) (*Auksuolė Čepaitienė*) 208

Konferencijos / Conferences

- Amerikos antropologijos asociacijos 116-asis forumas Vašingtone
(*Vytis Čiubrinskas*) 213
- EASA 15-oji konferencija Stokholme (*Auksuolė Čepaitienė, Vytis Čiubrinskas*) ... 216
- AABS konferencija 2018 (*Audronė Daraškevičienė, Vida Savoniakaitė,
Skaidrė Urbonienė*) 219
- III nacionalinė doktorantų konferencija „Veritas Ethnologica“
(*Vaida Rakaitytė*) 222

Sukaktys / Anniversaries

- Petrui Kalniui – 70 (*Žilvytis Šaknys*) 225

In Memoriam

- Netekome Marijos Mastonytės-Miliuvienės (*Žilvytis Šaknys, Petras Kalnius*) ... 229

Kaimynystės ryšiai šių dienų kultūroje: atvejis iš Vilniaus apylinkių

Rasa Paukštytė-Šaknienė

Straipsnyje siekiama atskleisti kaimyniškų ryšių raišką remiantis trijose vietovėse gyvenančių žmonių patirtimi. Atvejo analizė paremta 2017–2018 m. atliktu etnografiniu lauko tyrimu Kernavės miestelyje (Širvintų r.), Marijampolio kaime ir Nemėžio gyvenvietėje (abu Vilniaus r.). Siekiant šio tikslo keliami uždaviniai: atkleisti, kaip tirtų vietovių žmonės apibūdina kaimynystę, atsakyti į klausimus, ar yra diferencijuojamas požiūris į atskirus kaimynus, kokios savitarpio pagalbos formos sieja kaimynus, ar ir kaip konstruojamas bendras kaimynų kasdienis ir šventinis bendravimas ir kokią poveikį kintantiems kaimynų ryšiams turi kintanti gyvenamoji vieta.

Raktiniai žodžiai: *kaimynystė, bendruomenė, savitarpio pagalba, laisvalaikis, bendravimo papročiai.*

The article aims to show neighbourly relations based on the experiences of people living in three locations. The case analysis is based on ethnographic fieldwork that was carried out in the small town of Kernavė (in the Širvintos district), and in the village of Marijampolis and the village of Nemėžis (both in the Vilnius district) in 2017 and 2018. A few goals were set: to learn how people in these places describe neighbourliness, to see if they have a differentiated attitude towards individual neighbours, to see what forms of mutual assistance connect them, to see how daily life and feasts are constructed in the neighbourhood, and to see what impact the changing place of residence has on neighbourly ties.

Key words: *neighbourliness, community, mutual assistance, leisure, ways of communication.*

Dr. Rasa Paukštytė-Šaknienė, Lietuvos istorijos institutas, Etnologijos ir antropologijos skyrius, Kražių g. 5, LT-01108 Vilnius, el. paštas: rasa.sakniene@gmail.com

Vilniuje ir kituose miestuose jau kuris laikas kasmet įgyvendinamos privačios iniciatyvos, kuriomis siekiama suburti laiptinės, namo, kiemo, gatvės ar net mikrorajono gyventojus bendrai veiklai – šventėms, pramogoms, laisvalaikiui,

talkoms. Organizuojamos vadinamosios „kaimynų dienos“. Vilniuje 2018 m. gegužės 26 d. surengtame renginyje raginta aplankyti kaimyną ir pakviesti bendrų pietų. Taip prisidedama prie Europos kaimynų dienos rengimo tradicijos, kuri buvo pradėta 2000 m. Paryžiuje. Anot šios iniciatyvos pradininkų, Europos vietinio solidarumo federacijos (*European Federation of Local Solidarity*), šventė toliau didėja ir išplito už Europos ribų. Šią dieną 2018 m. ketino švęsti milijonai žmonių visame pasaulyje – 1450 miestų partnerių, būsto organizacijų ir asociacijų, dalyvauja daugiau nei 50 šalių. Įspūdinga „kaimynų dienos“ plėtra yra gyvas įrodymas noro skatinti „geresnį gyvenimą kartu“ ir neturi sienų. Tai galimybė vėl susisiekti su solidarumo, pagarbos ir draugystės vertybėmis, kurios turėtų būti svarbiausios kaimyniniuose santykiuose (*European Neighbour's...* 2018). Šis sąjūdis paskatino paanalizuoti kaimyniškus ryšius mažuose miesteliuose ir kaimiškose vietovėse, kur kaimynystė dar XIX a. pabaigoje–XX a. pradžioje, pasak etnologų, buvo svarbi socialinio, kultūrinio ir ekonominio bendravimo forma.

Kaimynystė – labai plati ir įvairiai traktuojama sąvoka geografo, istorikų, sociologų, teisininkų, architektų, antropologų, etnologų tyrimuose. Etnologiniu požiūriu kaimynystės samprata balansuoja tarp geografinės sąvokos ir vertybinės kategorijos. Anot Auksuolės Čepaitienės, kaimynystė – tai teritoriniu bendrumu ir gyvenimu greta pagrįsta socialinio bendrumo forma. Kartu tai socialinių santykių interpretacija, vertybės ir kasdienė praktika (Čepaitienė 2013: 395). XIX–XX a. pradžioje Lietuvoje kaimynystė sieta su gyvenamąja aplinka ir tarpusavio bendravimu, dažniausiai paremtu socialine pagalba darbuose ar nelaimėse, talkomis, būtiniausių daiktų (ugnies, duonos, javų sėklos) skolinimu, dalybomis, taip pat pagarbiu elgesiu ir vienas kito turto saugojimu. Draugiškų tarpusavio santykių išraiška – skerstuvės, koštuvės, kūmystė, bičiulystė, bendri pasilinksminimai, šeimos ir kalendorinės šventės (Lazauskaitė 2015: 109). O XX a. kaimynystės ryšius kaimo bendruomenėje nagrinėjusi Andželika Bylaitė-Žakaitienė kaimynystę įvardijo kaip mažą bendruomenę, kurios nariai vieni su kitais susiję artimais, stipriais asmeniniais ar tik gretimumo ryšiais ir gyvena apibrėžtoje vietovėje (Bylaitė-Žakaitienė 2012: 203). Taigi kaimynystės ryšiai gali būti diferencijuojami. Kaip pažymėjo vokiečių etnologas Klausas Rothas, nors kaimynystė yra socialinė-erdvinė kategorija, tačiau ši sąvoka gali apimti ne tik artimą, bet ir tolimą kaimyną pagal pasirinkimą (Roth 2001: 9–34).

Gyvenamoji vieta susijusi su bendruomene. Jos apibūdinimas etnologijoje ir sociologijoje įprastai siejamas su Ferdinando Tönnieso suformuota *Gemeinschaft / Gesellschaft* opozicija (Tönnies 2001). Remiantis socialinės antropologijos ir sociologijos koncepcijomis, skiriami du skirtingi socialinio organizavimosi principai, kurie lemia bendruomenės struktūrą (vok. *Gemeinschaft*) ir visuomenę (vok. *Gesellschaft*). Bendruomenė siejama su natūraliais, asmeniniais, neoficialiais,

akis į akį paremtais socialiniais santykiais, kur individai yra priimami dėl to, kas jie yra, o ne dėl to, ką padarė. Ir priešingai, visuomenėje labiau pabrėžiamos specializuotos, suskaidytos socialinės sąveikos, santykiai čia susidaro remiantis racionaliū savanaudiškumu (Leliūgienė, Sadauskas 2011: 1290). Analizuodamas bendruomenės susiformavimą, F. Tönniesas išskyrė tris bendruomenių tipus, pagrįstus giminyste, kaimynyste ir draugyste ar draugiškais ryšiais siekiant bendrų tikslų. Kaimynystė, pasak tyrinėtojo, paremta bendro gyvenimo kaime, nedidelio atstumo tarp pastatų, bendrų pievų, nulemiančių žmonių artimus ryšius ir bendravimą (Tönnies 2001: 28).

Kaip pastebėjo Zygmuntas Baumanas, pats žodis bendruomenė yra vienas iš tų žodžių, kurie sukelia gerus jausmus (Bauman 2001). Kita vertus, kaip teigė Thomasas Hylandas Eriksenas, jokia lokali bendruomenė nėra visiškai savarankiška ir nekintanti laiko perspektyvoje (Eriksen 2001: 58).

Kaimynystės tyrimai neretai susiję su kaimo bendruomenės tyrimais (Seymour-Smith 1986: 46). Išsamesni tyrimai Vakarų Europos šalyse (Graikijoje, Albanijoje, Ispanijoje, Airijoje) pradėti XIX a. pabaigoje–XX a. pradžioje (Foster 1967: 3), tačiau proveržį valstietijos tyrimuose galima sieti su Tepoztlán kaimą Meksikoje tyrusio Roberto Redfieldo darbais (Redfield 1930; Redfield 1956; Redfield 1960). Jis apibrėžė keturias pagrindines bendruomenės savybes: socialinio masto mažumas; jos narių veiklos ir mąstymo panašumas (homogeniškumas); išskirtinumo suvokimas; ilgalaikis savarankiškumas patenkinant plataus spektro poreikius (Redfield 1960). Valstiečių bendruomenes kaip skirtingą kokybinį socialinės organizacijos tipą įvairiose kultūrose akcentavo ir Teodoras Shaninas (Shanin 1987: 1–11; Shanin 1990). Kaimynystės svarbą geriausiai iliustruoja jo pateiktas pavyzdys iš Egipto. Kaimo mokykloje vaikai turėjo užpildyti trobelės kontūrą, vaikams užpildžius trūkstamas jos dalis (duris, langus ir pan.), mergaitė pasakė, kad namui kai ko trūksta. Paklausus ko, ji atsakė – „kaimynų“. Tokiu būdu autorius iliustruoja, kad kaimiečių gyvenimas nėra privatus, jis kolektyvinis ir bendruomeninis (Ayrou 1987: 35). Europos valstiečių kultūrą tyrinėjęs Werneris Röseneris taip pat nurodo, kad kaimo struktūras ir bendruomenės vidaus santykius lėmė ir kaimynystės ryšiai, kurie laikyti svarbiausiu veiksmu plėtojantis valstiečių bendruomenėms (Rösener 2000: 173–174). Visose Europos šalyse kaimynystė buvo pagrindinis valstiečių bendravimo elementas. Pažymima, kad kaimynystės ryšiams susiformuoti didelę reikšmę turėjo trilaukės sėjomainos įdiegimas. Prie jos ir panašių žemės panaudojimo sistemų kaimuose XI–XIV a. pereita daugelyje Vakarų Europos šalių. Rytų Europoje – priešingai, daugialaukė ūkininkavimo forma paplito tik XV–XVI a. ar dar vėliau (Rösener 2000: 174). Tokia ūkininkavimo sistema visur, kur tik ji atsirado, greitai tapo dominuojanti, o valstiečiai buvo priversti labiau kooperuotis. Valstietiškas gyvenimo būdas kaimuose suformavo ypatingą bendruomenės

savimone, kurią galima apibūdinti žodžiais „geri kaimyniški santykiai“. Anot autoriaus, maži kaimeliai, jauki jų aplinka kūrė šeimyninę atmosferą, kurią dar labiau stiprino dažnos kaimo gyventojų vedybos, žmonės dirbo šalia vienas kito, kartu lankė bažnyčią, šventė kaimo šventes (Rösener 2000: 179). Lietuvoje trilaukė sėjomaina, kartu ir kaimo išplanavimo struktūros pokyčiai siejami su XVI a. II pusėje vykdyta Valakų reforma, kuri truko iki XVII a. pradžios (Puodžiukienė 2014: 15).

Analizuojant įvairių šalių (ne tik Europos žemyne) valstiečių tyrimus galima rasti daug analogijų ir su Lietuvos XIX a. pabaigos–XX a. II pusės kaimu. Kalbėdami apie kaimynystę etnologai taip pat dažniausiai susiduria su kaimo bendruomenės sąvoka. Lietuvos kaime kaimynų bendravimo tradicijas, vyravusias XIX a. II pusėje–XX a. pradžioje, analizavusi Angelė Vyšniauskaitė yra pažymėjusi, kad visuomeninio bendravimo įpročiams susidaryti ir išsilaikyti padėjo viso kaimo interesų bendrumas (artima kaimynystė, susipynę dirbamos žemės rėžiai, bendros ganyklos ir daugelis kitų priežasčių), o jų irimui reikšmingas kaimų išsiskirstymas į vienkiemius (Vyšniauskaitė 1964: 527). Etnologės teigimu, kaimynystės svarbą iliustruoja priežodžiai: „gera kaimynystė geriau už giminystę“, „kol pas giminę nuvažiuosi, pas kaimyną greičiau pėsčias nueisi“ (Vyšniauskaitė 1964: 527). Šis procesas istorijos perspektyvoje įvairiuose Lietuvos regionuose vyko skirtingai, o tai lėmė kaimyninio bendravimo intensyvumą bei jo formas. Atrodytų, kad kaimynystė buvo reikšminga tik žvelgiant į tradicinį, iki kolektyvizacijos gyvavusį Lietuvos kaimą. Teodoro Shanino teigimu, netgi kolūkių ir komunų bendruomenės išlaikė daug tipišku valstiečių bendruomenės bruožų (Shanin 1990: 45). Atkūrus Lietuvos Nepriklausomybę ir pradėjus žemės reformą, kaime gyvenantiems žemės savininkams vėl atsirado sąlygos imtis bendros kaimynų veiklos. Tačiau, kaip ir kitose Europos šalyse, kuriantis kaimo bendruomenėms Lietuvoje, dominavo ne ekonominė, bet kultūrinė veikla. Kultūrinių renginių organizavimas yra klasikinis bendruomeninio gyvenimo formavimosi kelias. Tokia veikla padeda sutelkti žmones, sukurti bendruomeniškumo atmosferą, sumažinti priešišumą ir nepasitikėjimą (Aleksandravičius, Žukovskis 2011). Kaip rodo etnologų atlikti tyrimai, šventės yra svarbios įvairių socialinių grupių tapatumo procese (Paukštytė-Šaknienė 2016: 10–14). Kita vertus, nemažą socialinę reikšmę turi ir kartu praleidžiamas laisvalaikis. Karlheiz Wöhleris suformavo „gryno laisvalaikio“ (*pure leisure*) sampratą, kurio nesieja su darbu, apsipirkimu ar įsipareigojimais šeimoje. Laiką minėtas autorius skirsto į tris struktūrinės dalis: 1) laikas, skirtas patenkinti gyvybiškai svarbius poreikius (įskaitant laiką namų ruošai); 2) įsipareigojimų laikas; 3) laikas be įsipareigojimų užpildytas laisvalaikio veikla. Pastarąjį „gryno laisvalaikio“ laiką jis įvardija kaip ritualizuotą, ribinio – *liminal* – laiko erdvę, kai išeinama iš įprasto reglamentuoto socialinio gyvenimo (nustatytų struktūrų

ir nusistovėjusių praktikų (*routines*)) ribų (Wöhler 2006: 187–193). Tai įgalina pasidomėti ne tik kaimynų savitarpio pagalbos papročiais, jų bendrai švenčiamomis šventėmis, bet ir su bendru laisvalaikiu.

Straipsnyje, analizuojant žmonių tarpusavio santykių šiuolaikinėje visuomenėje problemą, siekiama atskleisti kaimyniškų ryšių raišką. Pasitelkiant trijose vietovėse sukauptą žmonių patirtį, keliami šie uždaviniai: atskleisti, kiek kaimynystės sampratos formavimuisi turi įtakos kintanti socialinė ir kultūrinė aplinka; išanalizuoti, kokios savitarpio pagalbos formos sieja kaimynus; išnagrinėti, kaip konstruojamas bendras šventinis ir kasdienis laisvalaikis; nustatyti, kokie funkcionuoja kaimynų bendravimo papročiai. Remiamasi 2017–2018 m. atliktu lauko tyrimu Kernavės miestelyje (Širvintų r.), Marijampolio kaime ir Nemėžio gyvenvietėje (abu Vilniaus r.), besiribojančioje su Vilniaus miestu (dalis jos – Vilniaus mieste). Tyrimo metu, naudojantis pusiau struktūruoto interviu metodu, apklausti 24 pateikėjai¹. Išankstinės nuostatos apklausai rinktis kurios nors lyties, tautybės, amžiaus žmonės nebuvo. Pateikėjai buvo pasirenkami atsitiktinai, lankant namus iš eilės, klausinėjant visus pilnamečius, sutinkančius atsakyti į mano klausimus. Interviu metu buvo prašoma apibūdinti, kas yra „kaimynystė“, ką ji reiškia pateikėjui ir kiek kartų jis keitė gyvenamąją vietą, kaip keitėsi santykiai su kaimynais. Prašyta nurodyti skirtumą tarp kaimynystės ir draugystės; nurodyti, su keliomis kaimynų šeimomis bendrauta seniau ir kaip vyksta bendravimas dabar; taip pat paaiškinti, koku būdu kaimynai padėdavo vieni kitiems ir padeda dabar, ar už pagalbą atsilyginama ir kaip. Siekta sužinoti, ar ir kaip kaimynai bendrauja per šventes, išėiginėmis dienomis, per atostogas. Domėtasi, ar pastaraisiais metais keitėsi šis bendravimas ir kaip. Turima medžiaga leidžia atskleisti tik bendriausias tendencijas. Tyrimas buvo atliekamas lietuvių ir rusų kalba, prireikus kai kurie terminai versti į lenkų kalbą.

Tiriamų vietovių parinkimą lėmė Lietuvos istorijos instituto vykdoma mokslinė programa „Laisvalaikis, šventės ir ritualai Vilniaus apylinkėse. Socialiniai ir kultūriniai aspektai“². Programos tikslas – atsakyti į klausimą, kaip bendras laisvalaikis, šventės ir ritualai padeda palaikyti socialinę sąveiką ir kokia kultūrinė šio proceso raiška laiko perspektyvos požiūriu. Šio straipsnio autorės individuali tema – „Šeima ir kaimynų bendrija Vilniaus apylinkėse“. Nagrinėjant kaimynystės ryšius keliamas tikslas atsakyti į klausimą, ar kaimynystė išlaikė buvusią

¹ 11 lietuvių ir 7 lenkai (visi katalikai) bei 5 musulmonų tikėjimą išpažįstantys totoriai ir viena stačiatikė rusė. Lietuviai buvo apklausti Kernavėje. Mariampolyje, be lietuvių, apklausti ir keli lenkai, o Nemėžyje – lenkų, totorių ir rusų tautybės pateikėjai. Apklaustieji yra gimę 1937–1986 m.: 19 moterų ir 5 vyrai. Penki 1974–1986 m. gimę pateikėjai priskirti jaunesnės kartos atstovams. Pateikėjai tarpusavyje bendrauja Kernavėje – lietuviškai, Nemėžyje – lietuvių, rusų ir lenkų, o Marijampolyje – lietuvių ir lenkų kalbomis.

² Programa vykdoma 2017–2021 m.

socialinę reikšmę įvairaus tipo Lietuvos vietovėse. Kadangi tyrimai atliekami polietninėje aplinkoje, svarbu pasiaiškinti, ar etninė priklausomybė yra svarbi kaimynų bendravimo intensyvumui.

Mokslinės programos objektas – skirtingo lygmens (kaimo, gyvenvietės, miestelio) Vilniaus apylinkių vietovės. Jos yra skirtingos savo etnine kompozicija. Marijampolio kaimas yra lietuviškiausias Vilniaus rajone. Jis yra garsus savo lietuviška mokykla, kurioje mokėsi ne tik Vilniaus rajono, bet ir lietuvių etninių žemių vaikai. Iki XXI a. pradžios čia mokėsi 300 Apso, Pelesos, Gervėčių vaikų (Masaitis 2007: 125). Taip pat yra ir lenkiškų klasių, o dalis šio krašto žmonių yra lenkai. Kita vietovė – Kernavės miestelis, kuriame dauguma gyventojų yra lietuviai. Ir Nemėžis, jau tapęs Vilniaus priemiesčiu. Dalis gyvenvietės yra miesto dalis, daugiakultūrinės terpės pavyzdys, kur gyvena ne tik krikščioniškas tikybas (Romos katalikų, stačiatikių) išpažįstantys lenkai, rusai, bet ir musulmonų tikyba³ išpažįstantys totorių tautybės žmonės. Tai skirtingos vietovės ne tik etninės, bet gyvenvietės tipo bei konfesinės kompozicijos požiūriu. Tačiau visų šių tyrinėtų vietovių gyventojus sieja panašus gyvenimo būdas. Dauguma pateikėjų gyvena nuosavuose namuose, turi nedidelius žemės sklypus, kai kurie augina gyvulius, naminius paukščius – tai formuoja specifinius kaimyninius ryšius.

Etnologiniai šiuolaikinės kaimynystės tyrimai etnologų dar yra tik pradami, todėl siekiant suprasti šių dienų Vilniaus apylinkių žmonių kaimynystės ryšius, reikia trumpai apžvelgti ankstesnių laikotarpių ir platesnės teritorijos kaimynystės tyrimus.

Kaimynystės tyrimai Lietuvoje

Pristatant šių dienų kultūroje funkcionuojančius Pietryčių Lietuvoje kaimynystės ryšius svarbu pažvelgti į jų ištakas iš ankstesnio laikotarpio tyrinėjimų, beveik be išimties apimančių kaimo kultūrą, perspektyvos. Pirmajame etnologiniame apibendrinamojo pobūdžio leidinio *Lietuvių etnografijos bruožai* skyriuje „Kaimo buitį ir papročiai“ išskirtas poskyris „Kaimynų bendravimo tradicijos“ (Vyšniauskaitė 1964: 527–550). Teigiama, kad kaimynų santykiai rėmėsi feodalizmo laikais susiklosčiusiomis tradicijomis, kurios Rytų ir Pietryčių Lietuvoje, nors ir susiaurėjusios, išliko iki pat XX a. vidurio. Valstiečių tarpusavio bendravimas senajame patriarchaliniame kaime reiškėsi talkomis, kolektyviniu bendrųjų kaimo reikalų tvarkymu, savitarpio pagalbos suteikimu įvairiais buitniais atvejais ir visų kaimynų dalyvavimu šeimos ir kalendorinių švenčių pramogose (Vyšniauskaitė 1964: 527). Kaip specifines kaimynų bendravimo

³Lietuvos totoriai – musulmonai, išpažįstantys Abu Hanifos mokyklos sunitų tikėjimą (Bairišauskaitė 2011: 267).

formas A. Vyšniauskaitė išskyrė tokius reiškinius kaip kaimo sueiga, kerdžius ir panaktinis, padegėliai, bandžiulystė, ugnies ir duonos skolinimasis, ragaišio ir krekenų nešimas, koštuvės, skerstuvės, pirties lankymas ir vakaronės (Vyšniauskaitė 1964: 528–535). Tačiau sistemingų kaimynystės tyrimų pradininku įvardinčiau (dar XX a. 5 dešimtmečio pradžioje Lietuvoje, o vėliau emigracijoje JAV) žmonių tarpusavio santykius tyrinėjusį Antaną Mažiulį. Aprašydamas XIX a. pabaigos–XX a. pradžios Dusetų ir Kamajų valsčių žmonių tarpusavio santykius, pažymėjo, kad laiko perspektyvoje tam tikri reiškiniai nyksta, atsiranda naujų. Jo teigimu, seniau vienas ryškesnių bendruomeninių papročių buvo „skerstuvės“, kurios virsdavo savotiška kaimo švente. Tačiau, kaip teigė autorius, vėliau skerstuvių papročiai smarkiai kito. Nustojo eiti visas kaimas, išskyrus tuos, kurie buvo prašomi padėti skersti. Pasikeitus buvusiems papročiams, pradėta artimiesiems ir neturtingiesiems kaimynams nunešti skerstuvių ar kviesti į namus skerstuvėms (Mažiulis 1940: 246). Kitame straipsnyje aprašydamas Dusetų valsčiaus moterų kaimynių santykius, jis išskyrė vakarones, sudėtinį audeklą, pirties susiejimus, apgėlus, duonos rūgšties ragavimą, ugnies skolinimą, „galvos paieškojimą“ ir kt. Taip pat kaip kaimynės viena kitai padėdavo pamelžti karves, išleisdavo viena kita bažnyčion, pamaitindavo vaikus, padarydavo smulkius darbus, pasitardavo metant audeklą, padėdavo susirgus, skolindavo maisto, siūlų ir kitų daiktų. Moterys kaimynės paprastai bendraudavo ir susipykus vyrams (Mažiulis 1941: 91–96). Galima pritarti antropologams Davidui Hicksui ir Margaret A. Gwynne, kad moterų grupės, priešingai daugelio antropologų nuomonei, kultūriškai nėra retesnės negu vyrų, jos egzistuoja daugumoje visuomenių ir atlieka daugiopas funkcijas – nuo savitarpio pagalbos iki bendrų pramogų (Hicks, Gwynne 1994: 245). Kaip pažymėjo tradicinį Lietuvos kaimą kaip socialinę struktūrą nagrinėjęs Gerhardas Baueris, nors moterys kaimo struktūroje vaidino antraeilį vaidmenį, moterų bendrijos suaktyvėdavo, kai kam nors reikėdavo pagalbos: lankant ligonius, rūpinantis našlaičiais ir pan. (Bauer 1972: 90).

Mano nuomone, didžiausias A. Mažiulio indėlis į kaimynystės tyrimų istoriografiją – „artimosios“ ir „didžiosios“ kaimynystės sąvokų išskyrimas. Artimoji giminytė (dar vadinama „savybe“) siejo paprastai du ar tris artimiausius kiemus, kurie palaikydavo ypač artimą ryšį. Pavyzdžiui, atėjus ko nors pasiskolinti ir neradus savybės kaimyno, galima buvo paimti daiktą nesiklausus, o vakare pasisakyti. Tokie savybės kaimynai dažnai tarpusavyje buvo susiję dar ir bičiulyste, kūmystėmis, lankė tą pačią pirtį. Vieno kaimyno nelaimė buvo kito kaimyno nelaimė, drauge išgyvenama ir vienas kitam gelbstima. Didžioji kaimynystė, apėmusi mažą kaimą ar didelio kaimo dalį, daugeliu atvejų nebuvo glaudi ir buvo „daugiau reikalo negu nuoširdumo“ (Mažiulis 1957: 244). Taigi kaimynystė gali būti susijusi su pasitikėjimu ir giliais jausmais.

Gerhardo Bauerio teigimu, kolektyviškumą arba „kolektyvinę pasaulėžiūrą“ galima teisėtai laikyti tipišku kaimiškos gyvensenos reiškiniu (Bauer 1972: 79). Tačiau esama esminių skirtumų tarp valstiečių gyvenimo formų: ar jie su savo vienkiemiais priklauso kaimui, turinčiam žemės ir kolektyvinę nuosavybę, ar jie dirba savo kasdienį darbą vienkiemiuose. Būtent pasitaikanti kaime kolektyvinė pievų ir ganyklų nuosavybė skatina ir verčia visus kaimo gyventojus bendradarbiauti, darbus pradėti ir baigti vienu laiku (Bauer 1972: 79). Kita vertus, kaimyniškais ryšiais buvo susijęs ir vienkiemių žmonių gyvenimas, kurių nesaistė kolektyvinė ganyklų ir pievų nuosavybė. Daugiausia tai pasireiškė talkomis. Pasak Aleksandro Pakalniškio, aprašiusio žemaičių papročius: „kaimynas kaimyną vadino į talką aiškiai nurodydamas, kiek darbininkų ir kokios kitos pagalbos nori. Pavadinantis neatsisakė, pasistengė sutvarkyti savo reikalus taip, kad galėtų talkoje dalyvauti, nebent kas nors labai nepaprasto būtų atsitikę“ (Pakalniškis 1977: 99–100). Kitas kaimynystės aspektas – pasitaikantys bėrimai, kurių metu iki muštynių ūkininkai neprieidavo. Greitai susitaikydavo, nes „piktuoju kaimynystėje gyventi būtų sunku“ (Pakalniškis 1977: 40–41). Kaip rodo Venanto Mačiekus atlikti tyrimai, neretai kildavo konfliktų dėl ežių, tačiau jie labai retai pasiekdavo teismą. Pavyzdžiui, Platelių apylinkėse iš tirtų 16 kaimų tik viename kaime prisimintas atvejis, kai du kaimynai vos ne visą gyvenimą dėl ežių perarimo į vieną ar kitą pusę bylinėjosi vos ne visą gyvenimą (Mačiekus 1999: 455). O Kražių apylinkių tyrimai rodo, kad tokio pobūdžio konfliktus spręsdavo seniūnas (Mačiekus 1993: 272). Remiantis V. Mačiekus tyrimais, svarbi kaimynų santykius reguliuojanti institucija buvo ir kaimo sueiga (Mačiekus 1983: 99–104; Mačiekus 1990: 136–146).

Kaip apibendrino Auksuolė Čepaitienė, kaimynystė žmogui ir šeimai buvo bendruomenės pagalba nelaimės atveju, skolinimu reikalingų daiktų bei ypač tuo laikotarpiu pagalbos paplitusia rūšimi – talkomis (Čepaitienė 2013: 396). XIX a. pabaigos–XX a. I pusės talkas išsamiai išanalizavo Jonas Mardosa apžvelgdamas jų ištakas, struktūrą, organizavimo principus bei funkcijas, nustatydamas talkų tipus ir rūšis, daug vietos skirdamas talkų paprotiniams aspektams atskleisti. Daroma išvada, kad tradicinės lietuvių talkos gyvavo iki XX a. vidurio (Mardosa 1997: 31–34). Nemažai dėmesio kaimo bendruomenės tyrimams skyrė ir Regina Merkienė. Straipsnyje „Tarpusavio pagalba ir išipareigojimai XX a. Lietuvos kaimo bendruomenėje“ ji daro išvadą, kad XX a. II pusėje keičiantis gyvensenai, plečiantis paslaugų sferai, kaimo bendruomenėje savaime sunyko daugelis neatlygintinos pagalbos formų. Daugeliui kolektyvinių darbų sodybiniame sklype talkino ne kaimynai, o iš miestų atvykę giminaičiai. Jie sodino daržus, kasė bulves, šienavo, skynė uogas ir vaisius už tai gaudami dalį derliaus, įvairių produktų ir vaises (Merkienė 2002: 100). Paradoksas, bet tai primena situaciją, gyvuojančią vėlyvoje modernioje visuomenėje, kai socialiniai santykiai

„išimami“ iš lokalaus geografinio konteksto ir restruktūruojami globaliame kontekste, nes individo sąsajos su geografine vieta nyksta (Jørgensen, Fallov, Knudsen 2001: 22).

Visos Lietuvos kaimo vietovių kaimynų sugyvenimo normos ir konfliktai išplėtoti A. Bylaitės-Žakaitienės (Lapinskienės) monografijoje *Lietuvių etiketas ir bendravimo kultūra XX amžiuje*. Joje atskleista kaimynystės reikšmės raida XX a. (Bylaitė-Žakaitienė: 2012). Be kaimynų pasisveikinimo ir atsisveikinimo papročių, etnologė analizuoja kaimynų sugyvenimo normas ir konfliktus (Bylaitė-Žakaitienė 2012: 203–280). Apibendrinama tyrimus autorė daro reikšmingą išvadą, kad XX a. II pusėje prasidėjęs geografinis ir socialinis mobilumas, vyresniosios kartos patirties mažėjimas, bendruomenės autoriteto ir atsakomybės už savo narių elgesį nykimas suardė iki XX a. vidurio Lietuvos kaime vyravusias bendruomenines kaimynų tradicijas. Atsiradus bendravimo atstumui, tam tikrais atvejais susvetimėjimo atspalvį įgijo ir utilitarinėmis vertybėmis ėmė remtis kaimynų santykiai ir normos (Bylaitė-Žakaitienė 2012: 282).

Vis dėlto kai kuriuos kaimynų bendruomeninius papročius fiksavo ir XXI a. pradžią analizavę tyrinėtojai. Pavyzdžiui, dar prieš keliolika metų Dzūkijoje funkcionavo tradicinis naujagimio lankymo paprotys, kuris, anot pateikėjų, skirtas artimesniam šeimų bendravimui ir netgi yra „gera proga užglaistyti pykčius ir nesutarimus tarp kaimynių“ (Paukštytė-Šaknienė 2002: 80).

Taip pat norėčiau išskirti ir etnologinį tyrimą Šiaurės Rytų Lietuvoje, kur lyginamas skirtingo tipo vietovių (Kupiškis ir kaimiškoji rajono dalis) ir skirtingų tautybių kaimynų bendravimas. Aptardama XX a. II pusės kaimynystės situaciją Eglė Udraitė rašo:

Kalbintama pateikėjus, kilusius iš kaimo vietovių, pastebėjau, kad jų kaimyno samprata kiek kitokia nei pateikėjų iš miesto. Jiems kaimynas dažniausiai tas, kuris gyvena čia pat, pašonėje. Kaimuose gretimai gyvenančių žmonių bendravimas dažniausiai yra aktyvesnis negu mieste.

O mieste – Kupiškyje, pasak autorės:

...išryškėjo daugmaž tokia kaimynystės sąvoka: kaimynas yra ne tik tas, kuris gyvena šalia, tai ir toje pačioje gatvėje, kartais ir kiek toliau gyvenantis žmogus, su kuriuo gana dažnai susitinkama pasikalbėti, pasilinksminti, padėti vienas kitam, susibėgama į vieną vietą dirbti savo darbų.

Tačiau skirtingo tipo vietovėse kaimyniškas bendravimas su kitataučiais, anot autorės, nesiskyrė (Udraitė 2016: 920–922).

Pasigendama išsamesnių etnologinių miesto kaimynystės tyrimų. Nors tokių ketinimų būta. 2012 m. Klaipėdos universitete vykusioje tarptautinėje konferencijoje „Tradicijos ir modernumo dermė, priešprieša, raidos perspektyvos“ skaitytas Astos Venskienės pranešimas „Kaimynai ir kaimynystė daugiabučiuose“. Šia

tema publikuota jos parengta metodinė priemonė *Kaimynai ir kaimynystė daugia-
bučiuose* (Venskienė 2015: 110–111).

Sociologų teigimu, pastaruoju metu miesto bendruomenei būdingas socia-
linis susvetimėjimas, didelis socialinis mobilumas, dėl kurio mažėja bendruo-
meniškumo jausmas. Šios bendruomenės ryšius dažniau sudaro specializuoti
santykiai, o ne pagalbos ryšiai, t. y. bendruomenės nariai naudoja skirtingus
ryšių tipus norėdami gauti tam tikrų specifinių išteklių. Mieste individai nėra
įtraukiami į tradicines artimas ir glaudžiai susijusias bendruomenes, tačiau nuo-
lat manevruoja tarp retų, erdvėje pasklidusių ir dažnai kintančių tinklų. Miesto
bendruomenės nėra kaimynystės bendruomenės, tai greičiau išsklaidyti tinklai,
kurie atlieka paramos ir socialumo funkcijas (Leliūgienė, Sadauskas 2011: 1293).

Mano atlikti tyrimai Vilniaus mieste parodė, kad mieste net ir tokio pobū-
džio kaimynystė neretai būna aktuali, ilgainiui virstanti artimų kaimynystėje gy-
venančių šeimų nuolatiniu bendravimu, ypač kartu švenčiant šventes. Kita ver-
tus, svarbus ir kasdienis bendravimas. Pavyzdžiui, dažnai tenka stebėti Vilniuje
(Šeškinės rajone), esant geram orui, į kiemą susirinkusius artimiausių daugia-
bučių kaimynus. Daugeliui, net ir tobulėjant komunikacijos priemonėms, ypač
vyresnio amžiaus žmonėms, išlieka svarbūs pasisėdėjimai namo kieme. Nors
kaimynų ryšiai ilgainiui silpnėja. Kaip teigė moteris, gyvenanti Užupio rajone
(Vilnius), prieš kelis dešimtmečius čia buvo bendruomenė – buvo galima pa-
likti vaikus kaimynams, žinant, kad jais bus pasirūpinta. Dabar visi išsivažinė-
jo, atvyko naujų žmonių ir bendruomenės neliko. Žilvyčio Šaknio draugystės
Vilniaus mieste tyrimai parodė, kad vyresnės kartos žmonės draugauja vado-
vaudamiesi kaimynystės principu, t. y. daugelis nurodė, kad geriausi draugai
kaimynai (Šaknys 2017: 13).

Kaimynai – tai nėra griežtai apibrėžiama bendruomenė, ir daugelis intuity-
viai jaučiame, ką ji mums reiškia, – tai tarpusavio parama, draugiškas bendra-
vimas. Pozityvus požiūris į kaimynus kaip į savitarpio pagalbą užtikrinančią
bendriją perduodamas iš kartos į kartą. Tačiau kaimynystę galime sieti ne tik
su saugumu. Galima ir kita jos pusė – bloga kaimynystė, o tai gali sukelti nepa-
sitenkinimą, pavyzdžiui, jeigu šalia gyvena asocialūs asmenys. Kuo grindžia-
ma kaimynystė šių dienų sparčiai modernėjančioje visuomenėje netoli Vilniaus
nutolusių įvairaus tipo vietovių gyventojų, kurių dauguma gyvena privačiuose
namuose, turi ūkį, augina gyvulius, t. y. gyvenimo būdu primena kaimo žmonių
gyvenimą. Į šį klausimą gali padėti atsakyti lauko tyrimai.

Pateikėjų nuomonės apibūdinant ir vertinant kaimynystę

Tyrimo metu įvairaus amžiaus pateikėjai pateikė nevienareikšmiškų kai-
mynystės apibūdinimų ir vertinimų. Galima teigti, kad beveik visi apklaustieji

pripažįsta kaimynystės svarbą. Dalis laikosi nuomonės, pavyzdžiui, 1939 m. gimęs totorius, kad „giminės toli, o kaimynai šalia“. O 1942 m. gimusios lietuvės iš Marijampolio teigimu, „geras kaimynas geriau arti, negu brolis toli“. Vyresnės kartos 1935 m. ir 1937 m. gimusių moterų iš Nemėžio nuomone, kaimynystė – tai bendravimas, pagalba ir vienas kito atjautimas. Panašios ir moterų iš Kernavės nuostatos: „kaimynystė – tai draugystė, pagalba ir malonus bendravimas“ (1942 m. gim., 1966 gim.); „kaimynystė – tai būti draugiškiems vieni kitų atžvilgiu“ (1945 m. gim.). Panašiai mano ir 1962 m. gimęs kernaviškis, nes jo įsitikinimu, kaimynystė yra tik tada, kai kaimyno gali paprašyti pagalbos. Pasak 1954 m. gimusios moters iš Marijampolio (Vilniaus r.), kur jau gyvena ilgiau nei 30 metų, kaimynystė geras dalykas, o tai reiškia palaikyti gerus ryšius su kaimynais ir žinoti, kad visada gali tikėtis pagalbos. O 1954 m. gimusi pateikėja iš Nemėžio sako, kad kaimynystė – „kai priimti kaimyną su dūšia ir kai jis tuo pačiu atsako“. Kitos iš Marijampolio 1965 m. gimusios moters nuomone, kaimynystė yra labai svarbi, nes jai kaimynai yra kaip šeima. Tai rodo, kad kaimynystė siejama ne tik su socialine pagalba, bet ir dvasiniais ryšiais.

Jaunesnės kartos pateikėjams kaimynystė taip pat reiškia glaudžius bendravimo ryšius. 1974 m. ir 1975 m. gimusioms pateikėjoms iš Nemėžio „gera kaimynystė tolygi draugystei“ ir „kaimynystė – kai gera gyventi greta“. 1986 m. gimusios pateikėjos iš Marijampolio nuomone, „kaimynystė – pagalba, bendruomeniškumas“, „geri kaimynai – svarbiau nei giminės“. XX a. kaime gyvavusi nuostata, kad „kaimynas geriau nei giminė“, nors šiandien nėra tokia dažna, tačiau fiksuojama. A. Čepaitienės nuomone, teritorinis kaimynystės socialinės organizacijos principas iš esmės skiriasi nuo giminystės, tačiau Lietuvos kaime, kaip ir kituose kraštuose, buvo būdingas kaimynystės susipynimas su gimine. Kaimai, kur greta gyvenančius žmones ir sodybas sieja giminystės ryšiai, gyvavo XIX a. pabaigoje–XX a. pradžioje ir anksčiau (Čepaitienė 2013: 398). Šiandien toks pasakymas nesiejamas su kraujo giminyste, tačiau parodo labai artimą ir nartarpišką ryšį. Kita vertus, galima ir priešinga nuostata – neneigianti kaimynystės, bet prioritetą teikianti giminystei. Panašių vertinimų pateikė ir mano klausinėti žmonės. 1937 m. gimusi pateikėja lenkė iš Nemėžio kaimynų šeima nepavadintų. Jos nuomonė dėl kaimynų gana aiški: prie darbų pirmiausia turi padėti saviškiai ir jeigu šie negali – tik tada galima prašyti kaimynų pagalbos. 1975 m. gimusi rusė iš Nemėžio taip pat nelaimės atveju pirmiausia kreipiasi į gimines ir tik po to į kaimynus.

Tačiau tarp pateikėjų yra manančių, kad šiandien kaimynystė nėra vertybė. 1949 m. gimusios moters iš Kernavės teigimu, „kaimynystė yra nulinis dalykas – laba diena ir viso gero“. 1963 m. gimusi totorė iš Nemėžio kaimynystės nesu-reikšmina. Anot moters, juos sieja tik elementarus mandagumas – pasisveikini-mas. Panašios nuostatos laikosi ir daugiau iš šios vietovės apklaustųjų. 1954 m.

gimusio totoriaus teigimu: su kaimynais pasisveikina, pasikalba apie orą, tačiau sako, kad „draugystė yra artimas, o kaimynystė – paviršutiniškas bendravimas“. Panaši 1939 m. gimusio jo tautiečio nuomonė – su kaimynais „tik pasišneka apie sodą ir orą“. Tai rodytų, kad Vilniaus priemiesčiu tapusiame Nemėžyje kaimynystės ryšiai nėra stiprūs, tačiau šio reiškinio nesiečiau su etniškumu ar konfesine priklausomybe. Totoriai nėra išlaikę gimtosios kalbos, tarpusavyje ir su kaimynais bendrauja lenkų, rusų, o dalis ir lietuvių kalbomis, kuriomis kalba dauguma vietos žmonių. Tuo tarpu visi jaunesnės kartos totoriai laisvai kalba lietuviškai. Pasak 1959 m. gimusios totorės, jai bendraujant su kaimynais kalba nėra svarbi, nes gali laisvai kalbėti lietuviškai, lenkiškai ir rusiškai. Bendraudama ar su totoriais, ar kitų tautybių žmonėmis, nemato jokie skirtumo. Didesnė tikimybė, kad žmonių susvetimėjimui atsirasti įtakos turi miestas, nes Nemėžis jau yra tapęs priemiesčiu, o dalis jo – ir Vilniaus miesto dalimi. 1975 m. gimusios rusės iš šios vietovės nuomone:

Dabar žmonės nemėgsta, kad į kaimyno gyvenimą kas įsibrautų, dabar reikia iš anksto suderinti, kad ateisi. Dabar toks laikotarpis. Vaikystėje labai draugaudavo su kaimynų vaikais. Kaimynai švėsdavo visokias šventes, ypač gimtadienius. Seniau reikėjo bendravimo, nebuvo kaip dabar televizijos ir interneto.

Išanalizavus konkrečių vietovių pateikėjų nuomones apibūdinant kaimynystę, išsiskyrė kelios vertinimų grupės: 1) savo svarba kaimynystė prilyginama draugystei ir net giminystei; 2) kaimynystė nėra tokia svarbi kaip giminystė ar draugystė; 3) kaimynystė nėra svarbi. Pirmoji grupė kaimynystę dažniausiai sieja ne tik su tarpusavio bendravimu, bet ir su emocine bendryste – malonumu būti kartu. Antroji ir kai kada trečioji – tik su būtina savitarpio pagalba.

Ar skiriasi bendravimas su kaimynais?

Kitas kaimyninio bendravimo aspektas, kuris smarkiai paveikia kaimyniškų ryšių glaudumą, – ar su visais kaimynais bendraujama vienodai, ar kuriems nors teikiamas prioritetas. Pateikėjų apklausa: ar su visais greta ar toje pačioje gatvėje gyvenančiais kaimynais bendrauja vienodai; ar galėtų išskirti tokius, su kuriais palaiko artimesnius ryšius nei su kitais, atskleidė tam tikrus skirtumus. Paaikėjo, kad dalis apklaustųjų palaiko vienodus ryšius su visais kaimynais. Pavyzdžiui, 1954 m. gimusi lietuvė iš Marijampolio, kuri nuosavame name gyvena jau per 10 metų, sveikinasi su visais aplinkiniais ir kaimynų, su kuriais palaiko draugiškesnius ryšius nei su kitais, išskirti negalėtų. 1963 m. gimusi totorė iš Nemėžio sakėsi, kad su visais bendrauja vienodai, t. y. artimai nebendrauja nė su vienu kaimynu, tačiau teigė žinanti (nors praktiškai to dar nepatyrė), kad nelaimės atveju galėtų gauti pagalbą iš bet kurio kaimyno. Tokio pobūdžio kaimyninio bendravimo atvejų tirtoje teritorijoje fiksuota tik keli. Ir kaip tenka pažymėti,

tarp tų žmonių, kurie nėra užmezgę artimesnio kontakto nė su vienu kaimynu. Tačiau kita vertus, jų suvokimu, kad ir formalūs (tolimi) kaimyniniai santykiai įpareigoja suteikti vieni kitiems pagalbą.

Kiti, o tokių apklaustųjų dauguma, nurodė, kad jų ryšiai su kaimynais yra skirtingo lygmens. Pateikėjai gana lengvai nurodė tam tikrą skaičių – išskyrė vieną, o kartais kelis kaimynus, su kuriais bendrauja artimiau ir yra geriau pažįstami, nei su kitais. Kokios priežastys lemia tokį pasirinkimą? Pasak apklaustųjų, kad bendravimas taptų neformalus (artimas), reikia laiko, kurio metu mezgami ir palaikomi socialiniai ryšiai. Anot apklaustųjų, artima kaimynystė atsiranda tada, kai bendravimas perauga į bičiulystę ar draugystę. Kaip teigė kernaviškė, į savo dabartinius namus atsikėlė 1983 m. ir per tą laiką „atsirinko“ kaimynus, būtent pasiliko trys šeimos, kurias įvardintų ne tik kaip artimus kaimynus, bet ir kaip draugus. 1935 m. gimusi totorė iš Nemėžio pabrėžė, kad nors sveikinas su visais jos gatvėje gyvenančiais kaimynais, bet artimiau bendrauja su 6–7 šeimomis ir jos ne visos teritorijos požiūriu artimiausios. Ir tai nėra vien tik totorių šeimos. 1966 m. gimusiai pateikėjai iš Kernavės artima kaimynų draugystė reiškia, kad vieni pas kitus gana dažnai svečiuojasi, prireikus prižiūri namus. O su kitais, nors ir šalia gyvenančiais kaimynais, palaiko gerus santykius, kartais pabendrauja, bet tai ir viskas. Artimiau bendrauja su trimis kaimynystėje gyvenančiomis moterimis ir 1949 m. gimusi kernaviškė. Jos atveju, kaip teigė pateikėja, tai nėra kasdienis bendravimas. Bendraujama pagal poreikį – kada reikia ką nors vienam padėti, pasiskolinti ar paskolinti. Arba tiesiog pabendrauti. Kernavės senbuvė (1942 m. gim. ir čia gyvenanti nuo 1985 m.) pasakojo, kad susiklostė taip, jog iki dabar kasdieniame gyvenime palaiko glaudesnius ryšius su trimis šeimomis: vyras artimiau bendrauja su kaimynais vyrais, o ji – su moterimis, jos tapo ir draugėmis. Štai 1965 m. gimusi lietuvė iš Marijampolio pasakojo, kad su visomis kaimynėmis vienodai bendrauja, tačiau išskyrė vieną šeimą, su kuria nuo seno draugauja ypač artimai. Taip susiklostė, kad vieni apie kitus žino viską nuo pat gimimo.

Panašiai renkasi kaimynus ir jaunesnės kartos pateikėjos. Jos taip pat bendrauja su kaimynais skirtingai. Pavyzdžiui, 1986 m. gimusi pateikėja iš Marijampolio sakėsi, kad šeimomis bendrauja su dviem artimiausiais kaimynais. Taip susiklostė, kad jie tapo artimi ne tik teritorijos, bet ir bendravimo požiūriu. Kita patirtis – su penkiomis netoliese gyvenančiomis šeimomis artimiau bendrauja 1974 m. gimusi moteris iš Nemėžio, bet tik su trimis kaimynėmis palaiko dažną bendravimą – beveik kasdien susitinka išgerti kavos. Artimesnį bendravimą su viena kaimyne išskyrė 1975 m. gimusi pateikėja iš Nemėžio. Kaip pasakojo moteris, jau trys kartos, kai kaimyninės šeimos tarpusavyje labai draugauja. Tyrimas parodė, kad kaimynų artimai draugystei neturi įtakos jų religinė ar tautinė priklausomybė. Pasak 1954 m. gimusios moters iš Nemėžio – ji pati lenkė ir

artimai šiuo metu draugauja su dviem kaimynėmis, lietuve ir totore. Pateikėjos paklausus, ar kaimynių tautybė jų bendravimui turi kokios nors reikšmės, atsakė, kad ne. Svarbiausia užmegztas ryšys su žmogumi. Yra ir tokių, kurie artimesniam bendravimui pasirinko teritorijos požiūriu artimiausius kaimynus, ir šie tampo draugais. 1945 m. gimusi moteris iš Kernavės pasakojo, kad visada artimai bendravusi tik su šalia gyvenančiais kaimynais, ir tokių priskaičiavo net šešias šeimas. Artimą kaimyninę draugystę veikia ir kiti faktoriai. Pavyzdžiui, kaip teigė 1953 m. gimusi kernaviškė, jų šeima skolina daiktus ar nelaimės atveju padeda bet kuriems kaimynams, bet kasdieniame bendravime linkę pasikliauti ir bendrauti ne su visais, pavyzdžiui, nebendruoja su išgeriančiais ar linkusiais kitus apkalbėti. 1935 m. gimusi pateikėja iš Nemėžio mano, jog vien teritorinis bendrumas neužtikrina, kad žmonės artimai bendrautų. Jos nuomone, kaimyniška pagalba ir vienas kito atjautimas priklauso nuo žmogaus. Moteris papasakojo, kad „viena greta gyvenanti kaimynė yra labai pavydi – jos sklype, prie pat tvoros išnaikino medžius, tai kaip su ja bendrauti? Tenka pyktis ir nuolat aiškintis santykius“. Ši atvejį galėtume priskirti ir prie kaimynų konfliktų, kurių ypač buvo gausu XX a. Lietuvos kaime ir kildavo dėl įvairių priežasčių. 1910–1945 m. dominavo ginčai dėl gyvulių padaromos žalos, išartos ar užsėtos svetimos ežios, o XX a. II pusėje, be šių motyvų, vis didesnėmis pykčių priežastimis tampa pavydas, apkalbos ir vaikų išdaigos (Bylaitė-Žakaitienė 2012: 259–260). Tačiau šio tyrimo metu tai buvo turbūt vienintelis užfiksuotas atvejis, kurį minėta pateikėja siejo su kaimynės pavydu. Pavydą A. Bylaitė-Žakaitienė, remdamasi lauko tyrimais, laiko XX–XXI a. sandūroje vos ne išskirtiniu priešiško žmonių elgesio fenomenu (Bylaitė-Žakaitienė 2012: 264).

Nors yra ir tokių žmonių, kurie nenori bendrauti su kaimynais, tačiau dėl tokio elgesio aplinkinių kaimynų vertinami nepalankiai. Pavyzdžiui, pateikėja iš Marijampolio išskyrė kelis kaimynus, kurie yra apsitvėrę aukštomis tvoromis ir patys nenori su aplinkiniais bendrauti. Moters vertinimu – tai savanaudžiai kaimynai. Vadinasi, nors dabar jau nėra būtinybės palaikyti kaimyniškus santykius tikintis vieniems iš kitų pagalbos, tačiau gero kaimyniško bendravimo plotmėje tokie santykiai yra būtini arba pageidaujami, t. y. kaimynystėje gyvenančių žmonių individualumas ir uždarumas nėra skatinamas. Kita vertus, santarvei tarp kaimynų palaikyti reikalingos ir tam tikros pastangos. Kaip pasakojo 1956 m. gimusi lenkė iš Marijampolio, ji laikosi nuostatos „geriau išgirsti, bet kitam nepasakoti, nes apkalbos gali supykdyti kaimynus“. Kita patirtis 1949 m. gimusios kernaviškės: artimų kaimynų pasirinkimas susijęs su bendrų interesų ir pomėgių buvimu, kaip kinas, knygos ir pan., o ne su gyvenimu greta.

Tyrimo metu paaiškėjo, kad dažniausiai ne su visais kaimynais bendraujama vienodai. Paprastai išskiriami keli kaimynai, su kuriais bendraujama artimiau,

ir kai kada jie vadinami draugais. Tokiu atveju artimesnis ryšys grindžiamas interesų bendrumu. Tuo tarpu vengiama artimiau bendrauti su išgeriančiais, linkusiais apkalbėti, piktavaliais ir bendrauti nenorinčiais kaimynais. Mažos dalies apklaustųjų bendravimas su visais kaimynais yra vienodo lygmens. Tačiau tokiu atveju jų santykiai formalūs ir apsiriboja tik galimybe prirėikus gauti būtiniausią pagalbą.

Analizuojant kaimynystės apibūdinimą ir pačių kaimynų vertinimą, išsiskyrė du bendravimo motyvai. Pirma – tai savitarpio pagalba, kurią lemia teritorinis artumas ir galimybė greitai sulaukti reikiamos pagalbos ar paramos. Antra – tai kasdienis bei šventinis bendravimas, kuris nulemtas asmeninio pasirinkimo ir nėra neišvengiamas. Tenka konstatuoti, kad tirtų vietovių pateikėjai kur kas daugiau dėmesio skyrė pirmajam motyviui.

Savitarpio pagalba kaimynystės papročiuose

Daugelį su savitarpio pagalba susijusių papročių galime traktuoti kaip tradicinius. Visuose Lietuvos regionuose dar XX a. I pusėje gyvavo lankynų paprotys: kaimynės lankė gimusį kūdikį, nešė dovanų (Paukštytė 1999: 64–66). Dzūkijoje šios tradicijos tęstinumas fiksuotas ir XX a. pabaigoje–XXI a. pradžioje (Paukštytė-Šaknienė 2002: 80–81). Kaimyniški santykiai šiomis dienomis pasireiškia ne tik lankynų papročiu, bet ir kasdiene vaikų priežiūra, prirėikus moteriai kur nors išvykti. Pasak 1935 m. gimusios moters iš Nemėžio, kol buvo maži vaikai, kaimynės dar daugiau tarpusavyje bendraudavo, nes padėdavo juos prižiūrėti. Kaimynų vaikus ir pavalgydindavo. Tada ir suaugusieji tarp savęs daugiau bendravo, pavyzdžiui, švėsdavo vaikų gimtadienius. Tačiau šiems užaugus – nutolo ir bendravimas tarp suaugusiųjų. Ši socialinės pagalbos forma egzistuoja iki dabar. Prirėikus, kaip teigė 1986 m. gimusi lietuvė iš Marijampolio, visada vaikus galėjai palikti pas kaimynę. Saugomi ne tik vaikai, bet ir kaimynų turtas. Įvairaus amžiaus pateikėjai teigė, kad išvykus kaimynams, saugo (stebi į namus užėinančius nepažįstamus asmenis) ir prižiūri vieni kitų namus, kai tenka kur nors išvažiuoti ilgesniam laikui.

Kaip nurodė Rasa Račiūnaitė-Paužuolienė, viena iš kaimo bendruomenės solidarumo raiškos formų XIX a. pabaigoje–XX a. I pusėje buvo sunkių ligonių lankymas. Tai darė daugiausia moterys (Račiūnaitė 2002: 117). Ir dabar nelaimės atveju, daugumos apklaustųjų teigimu, visada pirmieji į pagalbą ne tik ligos, bet ir kitos bėdos atveju atskuba kaimynai. Tuo metu, jeigu nėra kam iš artimųjų, kaimynai padeda prižiūrėti vaikus, ūkį. 1935 m. gimusi lenkė iš Nemėžio pasakojo, kad ypač artimai bendrauja su totorių šeima. Kai kaimynė sirgo, padėjo ją slaugyti: nešdavo valgyti, o kai paguldė į ligoninę – ją lankė. O 1954 m. gimusi lenkė iš Nemėžio taip pat padeda kaimynei, su kuria greta gyvena jau 25 metus.

Kuris laikas ši serga, tai ji ir kitos kaimynės jai padeda apšodinti daržus bei atlikti kitus darbus. Kita 1965 m. gimusi lietuvė iš Marijampolio prisiminė, kaip kaimynai pagelbėjo, kai vienos iš kaimynų mama įkrito į rūsį ir susižeidė koją, – ją surado, padėjo iškelti ir iškvietė greitąją pagalbą. Paskui lankė, padėjo slaugyti. 1949 m. gimusi lietuvė iš Kernavės taip pat pasidžiaugė, kad kaimynės padėjo slaugyti anytą ir ji už tai visoms labai dėkinga.

Analizuodamas kaimynystės svarbą Europos kaime W. Roseneris išvengė kaimynų svarbą pasirengiant laidotuvėms (Rösener 2000: 181). Analogišką situaciją Lietuvoje XIX a. pabaigoje–XX a. I pusėje akcentavo ir R. Račiūnaitė-Paužuolienė (Račiūnaitė 2002: 119–121). Tradicijos tęstinumą galima fiksuoti ir mūsų lauko tyrimų metu. 1945 m. gimusios pateikėjos iš Kernavės prisiminimu, kai mirė jos vyras, kaimynai daug padėjo: paskolino reikalingus daiktus, padėjo supirkti maistą ir kt. Nors šiaip ne su visais artimai bendravo, bet nelaimės atveju padėjo visi. Tačiau, moters nuomone, dabar pasikeitė bendravimas, nes pasikeitė dauguma kaimynų – atsikėlė jaunesnių, juos mažiau pažįsta ir artimiau bendrauja tik su panašaus amžiaus, iš seniau pažįstamais kaimynais. 1954 m. gimusi lenkė iš Nemėžio papasakojo atvejį: nors šiaip su kaimynais artimai ir nebendrauja, tačiau kai mirė greta gyvenančios kaimynės totorės sūnus, tai ši prašė po laidotuvių padėti sutvarkyti kambarį, po to kurį laiką kviesdavosi pasikalbėti, nes ji labai sunkiai išgyveno netektį. Taigi bėdos ištiktiems kartais kaimynystė gali tapti reikšminga fizine ir emocine pagalba. Savitarpio pagalba suartina įvairių tautybių ir religijų kaimynus. Tačiau, be abejo, su tikėjimu susijusi savitarpio pagalba galima tik tarp tos pačios konfesijos žmonių. Vienas savitarpio pagalbos rodiklių tarp katalikų – religinio giedojimo prie mirusiojo paprotys. Kaip nurodo etnologai, XX a. pabaigoje–XXI a. pradžioje kaime pamažu ėmė plisti mokestis už giedojimą prie mirusiojo ir toks elgesys visiškai nedera prie tradicinio liaudies požiūrio – kai už jokias paslaugas mokesčio neimdavo (Bylaitė-Žakaitienė 2012: 254). Šio tyrimo metu paaiškėjo, kad tirtose vietovėse ir dabar mokestis už giedojimą prie mirusiojo nėra imamas. Taip pat pinigų neima ir šeiminkės – padedančios ruošti maistą kaimynės. 1956 m. gimusios lenkės iš Marijampolio teigimu, ji už šeiminkavimą per laidotuves ar vestuves neima jokio atlygio. Tačiau ir ši tradicija, jos nuomone, baigiasi, nes daugelis užsako ne tik laidotuvių paslaugas, bet ir gedulingus pietus kavinėse. Kita vertus, kaip pasakojo 1975 m. gimusi lenkė iš Nemėžio, „jeigu seniau laidotuvių atveju pirmieji į pagalbą atskubėdavo visi kaimynai, o dabar tie, kurie toliau gyvena ar su kuriais mažiau bendrauja, kartais net nesužino. Mat dabar dažniausiai šarvoja ne namuose, o laidojimo namuose. Todėl kaimynai sužino tik po fakto“.

Kaimynų bendravimas susijęs ir su skolinimusi. Dauguma apklaustųjų teigė skolinantys viską, ko prašo kaimynas. Tačiau skiriasi atsakymai dėl pinigų skolinimo. Dalis pateikėjų kategoriškai nusistatę prieš pinigų skolinimą. 1956 m.

gimusios lenkės iš Marijampolio teigimu, „jei nori būti geras kaimynas, neskolink pinigų, ypač pjokui“. Taip pat ir 1975 m. gimusi rusė iš Nemėžio girtuokliams pinigų neduotų, nebent jau būtų prie mirties. Kitos Nemėžio gyventojos čia nemato problemos. Pavyzdžiui, lenkė (1954 m. gim.) dažnai kaimynui skolina ir pinigų, nes juo pasitiki ir žino, jeigu neturės gražinti pinigais – atidirbs, t. y. jis pats ar jo vaikai. Panašiai elgiasi ir kita moteris. Ji (1937 m. gim.) paskolina išgeriančiam kaimynui pinigų, nors šis sako, kad greičiausiai nesugebės atiduoti, bet visada „atidirbs“. Apie nuolat reikalingą kaimynų pagalbą pasakojo ir 1962 m. gimęs kernaviškis. Nors daugiau bendrauja ir jam padeda viena kaimynų šeima, bet prireikus paprašo padėti ir kitų kaimynų, nes dėl sveikatos problemų negali savarankiškai atlikti visų darbų, pavyzdžiui, paprašo pagalbos suvežti šieną ar atvežti malkų. O pas jį kaimynai ateina pasiskolinti pinigų. Kaimynų bendravime ir šiandien galime išvelgti abipusius mainus. Kernavės gyventojų talkas analizavęs J. Mardosa teigė, kad už talkas XIX a. pabaigoje–XX a. pradžioje irgi buvo atlyginama pinigais arba natūra (Mardosa 1972: 108). Ir kitur XIX a. pabaigoje–XX a. I pusėje gyvavo atodirbinės talkos, kai atodirbdavo tikintis ateityje paramos ar už įsiskolinimą: už sėklą, ganiavą ir pan. Nors egzistavo ir kitas talkos tipas – paremtas savanoriškumo principu, kai dirbama dėl noro padėti kaimynui. Įdomu tai, kad atodirbinės talkos turėjo fiksuotą atodirbį, o savanoriškas darbas laisvai pasirenkamą formą – vaišes ir pan. (Mardosa 1997: 31).

Kaimynystė ir šiomis dienomis yra abipusis išipareigojimas. Tai ypač aktuolu kaimo vietovėse, kur žmonės turi žemės sklypus ir verčiasi ūkiškai. Vieni kitiems kaimynai linkę pagelbėti įvairiais atvejais. Vienas dažniausių tirtose vietovėse būdingų atvejų, kai, ypač vasarą, kaimynės viena kitai padeda prižiūrėti šiltnamius. Jeigu kuri išvažiuoja – laisto jos daržoves. Pasak 1986 m. gimusios lietuvės iš Marijampolio, tokia pagalba turint ūkį, kai be priežiūros negali jo palikti nė vienai dienai, labai vertinga. Prireikus jai kaimynės padeda prižiūrėti gyvulius, vasarą – šiltnamį. Nors 1974 m. gimusios lenkės iš Nemėžio teigimu, kaime kiekvienas turi daug darbų savo ūkyje, ypač vasarą, tačiau dėl pagalbai skirto laiko niekas nediskutuoja. Padeda visada, kai tik paprašo, pavyzdžiui, kai reikia, kviečiasi į talką prie bulviakasio. 1954 m. gimusios lietuvės moters iš Marijampolio teigimu, kaimynas jai taip pat padeda ką nors pakelti ar paskersti kiaulę. O pasak 1980 m. gimusio lenko iš Marijampolio, jis visada padeda kaimynei, kai reikia ką nors atvežti (pavyzdžiui, malkų), atnešti sunkesnę daiktą, arba pagelbėja prireikus santechniko pagalbos. Už pagalbą kaimynė atsilygina paslaugomis, kartais vaišėmis, bet niekada pinigais.

Turima medžiaga rodo, kad nors kaimynas kaimynui teikia įvairaus pobūdžio pagalbą, tačiau šiandien talkos, kurios sutelkia bendriems darbams ne vieną kaimyną, jau retai minimos. 1956 m. gimusios lenkės iš Marijampolio teigimu, seniau buvo talkos, pavyzdžiui, mėšlą vežti – „padėdavo iš eilės kaimynai

vieni kitiems, dabar šito nėra, nes žmonės nebenori dirbti, padėti kitiems, o ir degtinė žmones išskiria“. O ir praeityje tarpusavio pagalba buvo įvairesnė. Kaip teigė J. Mardosa, Kernavė dideliu talkų gausumu XIX a. pabaigoje–XX a. I pusėje nepasižymėjo, tačiau etnologas išskyrė mėšlavežio, pievų ir dobilų pjovimo, rugiapjūtės, kai kada bulvių kasimo, kūlimo, linamynio, kiaulių skerdimo, namų statybos, plunksnų plėšymo talkas. Už jas paprastai būdavo atsilyginama pinigais arba natūra (Mardosa 1972: 105–114). Talkos nebuvo dažnos ir kitur Rytų Lietuvoje (Šaknys 2001: 87). Kai kurios talkos gyvuoja iki šių dienų, tačiau pateikėjai mini ir anksčiau nefiksuotų (šieno suvežimo, malkų atvežimo) talkų. Apskritai šiandieninis kaimynų bendravimas paremtas natūriniais tarpusavio mainais ir nefiksuota atveju, kada už konkretų darbą būtų pareikalauta pinigų. Taip pat turime pažymėti, kad suteikiant pagalbą, skirtinga kaimyno tautybė neturi jokios reikšmės.

Taigi galima daryti išvadą, kad socialinės paramos poreikis susieja tolimesnius ir artimesnius kaimynus. Kaip ir anksčiau, jis apima platų spektrą tarpusavio paslaugų. Iš jų išskirtume plačiausiai paplitusius: 1) pagalbą prižiūrint vaikus, gyvulius, turtą ir atliekant neatidėliotinus namų apyvokos veiksmus; 2) paramą ligos ir artimųjų mirties atveju; 3) skolinimą; 4) talkas. Šios formos užtikrina neatidėliotiną socialinę pagalbą, kuri tuo momentu negali būti skubiai suteikta giminių, draugų. Kita vertus, nesutikčiau su A. Bylaitės-Žakaitienės teiginiu, kad po Antrojo pasaulinio karo skolinimosi paprotys Lietuvos kaime nefunkcionavo, daugiausiai egzistavo tarp artimųjų (Bylaitė-Žakaitienė 2012: 258). Tačiau kaimynystė plėtojama ne tik susidūrus su pagalba, bet ir laisvai pasirenkamo, aplinkybių ar įsipareigojimų neribojamo laisvalaikio metu.

Kasdienis ir šventinis bendravimas

Šiokiadieniais kaimynai (dažniau moterys) eina vienas pas kitą pasikalbėti, aptarti įvairių reikalų. Nors kasdienis bendravimas gali būti ir pasikalbėjimas poilsio minutę, pavyzdžiui, ravint daržus prie bendros tvoros. Neretai laisvalaikiu viena pas kitą kaimynės susirenka išgerti kavos ir pabendrauti. Tačiau 1974 m. gimusios moters iš Nemėžio teigimu, kaime būna labai daug darbų, ypač vasarą, todėl ir kasdieniam bendravimui kartais lieka nedaug laiko.

Geresnes progas pabendrauti sudaro šventės. Kaip pasakojo 1954 m. gimusi lietuvė, prieš 20 metų sovietmečiu Marijampolyje prie bendros eglės per Naujus metus susirinkdavo visi kaimynai ar net visas kaimas. Atsinešdavo šampano. Ji pati su šeima prie eglės buvo gal tik porą kartų. Dabar ši tradicija jau nunyko. Tačiau šiandien daug kur gyvuoja tradicija artimiausiems kaimynams per Naujus metus susirinkti savo gatvėje ir kartu išgerti šampano. Pasak pateikėjos iš Kernavės (1966 m. gim. lietuvė), ir jų gatvės kaimynai, kas tuo metu nori, Naujų

metų naktį 12 val. susirenka su šeimomis prie jų gatvėje augančios pušies, iššauna šampaną. Vieni kitus pasveikina ir išsiskirsto kiekvienas po namus toliau švęsti.

Artimai bendraujantys kaimynai kartu švenčia ir įvairias šventes. Pasak moterų iš Nemėžio pasakojimų: viena su keliais kaimynais švenčia gimtadienius ir vieni kitus kviečia į vaikų vestuves (1974 m. gim. lietuvė), kita eina į svečius antrą Kalėdų dieną, o per Naujus metus 12 val. su kaimynais lauke šaudo fejerverkus (1974 m. gim. lenkė), trečia taip pat kaimynus pasikviečia į gimtadienius, ypač jubiliejinius, vestuves. O seniau kaimynai net būtinai darydavo užtvaras „bromas“ (1975 m. gim. lenkė), ketvirta, jos bendraamžės rusė, taip pat per Naujus metus išėina į gatvę pasveikinti kaimynų, penkta, totorė, Naujų metų proga susidaužia taurėmis su laiptinės kaimynais (1959 m. gim.). Panašiai švenčia ir vyresnieji. 1937 m. gimusi lenkė iš Nemėžio pasakojo, kad su viena kaimyne (su kuria daugiausiai bendrauja) viena kitą pakviečia į gimtadienius. 1942 m. gimusi kernaviškė taip pat kartais su kaimynėmis švenčia gimtadienius ar vardadienius, tik jau Kalėdos ir Velykos – vien su šeima. Kad bendrai švenčia gimtadienius, nors didelių balių nedaro, pasakojo lietuvė iš Marijampolio (1965 m. gim.).

Neretai tarp kaimynų susiklosto net tam tikros tradicijos, kokias šventes ir kokia forma pažymėti. 1945 m. gimusi totorė iš Nemėžio pasakojo: kai ji gyveno aštuonių butų name, buvo tradicija, kad kaimynai vienas kitam į pašto dėžutes įmesdavo atvirukus su Kovo 8-osios ir Naujųjų metų sveikinimais. Šių dienų patirtimi pasidalino 1966 m. gimusi kernaviškė: nors gyvena greta ir artimai bendrauja su keliomis kaimynėmis, tačiau su gimtadieniais viena kitą sveikina elektroninėmis žinutėmis ar skambučiu. O ir švenčių būna įvairių. Pavyzdžiui, 1980 m. gimusio lenko iš Mariampolio teigimu, be kolektyvinio Naujųjų metų sutikimo, neseniai su kaimynu paminėjo keistą jubiliejų – pažymėjo 33 metus, kai jis pasistatė namą.

Tačiau daugumas pateikėjų vis dėlto pripažįsta, kad ilgainiui šventinis kaimynų bendravimas retėja. 1945 m. gimusi kernaviškė pažymėjo, kad seniau kaimynų tarpusavio santykiai būdavo artimesni nei dabar. Šešios kaimynų šeimos, su kuriomis artimai bendravo, laikėsi tradicijos vieni kitus kviešti į jubiliejinius gimtadienius, pavyzdžiui, 50, 55-mečius ir taip toliau kas penkerius metus, vaikų vestuves. Pasak pateikėjos, jeigu tave pakviečia, tai ir tu turi pakviesti, o dabar dažniau „kiekvienas gyvena sau“. Bendraamžės totorės teigimu, seniau labai bendraudavo su aplinkiniais kaimynais. Buvo įprasta, jeigu šeimos šventė, pavyzdžiui, gimtadienis ar vaikų išlydėtuvės ir sutiktuvės į ar iš armijos, kviesdavo ne tik gimines, bet ir kaimynus, nes nepakviesti būtų nemandagu. Į senatvę dėl sveikatos ir kitų aplinkybių kaimynų ratas sumažėjo. Dabar dažniau švenčia su vaikais ir anūkais, nes per šventes didesnis žmonių būrys jau vargina. Panaši ir 1953 m. gimusios pateikėjos iš šio miestelio patirtis. Moteris pasakojo,

kad sovietmečiu su keliais kaimynais švėsdavo gimtadienius, Jonines (nes vyras Jonas), Naujus metus. Visada santykiai su kaimynais buvo geri, todėl susitikdavo esant progai ir be progos – kepdamo šašlykus, mėgo kartu pasėdėti. Dabar nebe, o kodėl taip atsitiko, net negalėtų įvardinti. Gal paseno... Apie artimesnių ryšių su kaimynais nykimą pasakojo ir 1956 m. gimusi lenkė iš Marijampolio: „netgi ir sovietmečiu per Velykas į gatvę išeidavo 5–6 kaimynai, pasistatydavo stalą, atsinešdavo maisto ir švėsdavo. Vaikai ridendavo kiaušinius. Ši tradicija baigėsi maždaug prieš septynerius metus“.

Kyla klausimas, ar šventiniam kaimynų bendravimui turi reikšmės etninė ir konfesinė priklausomybė. Teoriškai musulmonų tikybą išpažįstantiems totoriams švęsti šventes kartu su katalikais būtų neparanku. Tačiau ir katalikų tikybą išpažįstančių kaimynų šventinis bendravimas nepasižymėjo įvairove. Dauguma pateikėjų paminėjo su kaimynais švenčiantys tik Naujuosius metus ir gimtadienius. Tai religinio atspalvio neturinčios šventės švėstos ir sovietmečiu⁴. Artimesnius kaimynus sieja bendravimas šiokiadieniais bei kalendorinių ir šeimos švenčių metu, tačiau dauguma pateikėjų pripažįsta, kad šventinis, su socialine pagalba nesusijęs, kaimynų bendravimas retėja. Šis procesas fiksuojamas visose vietovėse nepriklausomai nuo tautybės ar tikybos.

Šiuolaikinis gyvenimas kaime ar mažame miestelyje nepasižymi sėslumu. Neretai atvyksta naujų kaimynų, todėl kyla klausimas, kokią reikšmę artimiems kaimynų ryšiams turi gyvenamosios vietos kaita.

Gyvenamosios vietos kaita ir kaimynystė

Savaime suprantama, kad šių dienų visuomenėje daugelis žmonių per gyvenimą pakeičia ne vieną gyvenamąją vietą ir tuo pačiu kaimynus. 1954 m. gimusi pateikėja iš Marijampolio pasakojo: gyvendama daugiabučiame name artimiau draugavo su viena kaimyne – jos kartu švėsdavo gimtadienius, kartais ir kitas šventes. Apgailestaujama, kad apsigyvenus kitoje vietovėje ir nuosavame name, ji neteko anksčiau siejusių artimų kaimyninių ryšių, o naujų nesurado. Juk naujoje vietoje reikia laiko ne tik susipažinti su aplinkui gyvenančiais kaimynais, bet ir jų tarpe susirasti draugų. Kitos moters patirtis: kai gyveno Musninkuose, buvo labai artimos su viena kaimyne, kuri tapo ir jos drauge, tačiau, kada persikėlė į Kernavę, – kaimynai pasikeitė ir ji neteko ne tik geros kaimynės, bet ir draugės, nes daugiau nebebendruoja. Atrodytų, kad šiais laikais, egzistuojant modernioms komunikacijos formoms, draugystei palaikyti neturėtų trukdyti

⁴ Anot totorių tyrinėtojos R. Urazmanovos, gimtadieniai tarp Rusijos totorių paplito 1970 m. (Уразманова 2013: 160–161). Vėlyvas kultūros reiškinys gimtadienis Rytų Lietuvoje ir tarp lietuvių bei lenkų (Šaknys 2008: 21–22). Naujuosius metus sovietmečio ir šių dienų kultūroje nagrinėja Ž. Šaknys (Šaknys 2014: 105–117).

pasikeitusi geografinė vieta. Tačiau pasirodo, kad „suardyta“ kaimynystė, kurios pagrindu susiformavo draugystė, gali lemti ir šių ryšių nutraukimą. Kita vertus, galimi ir kitokie variantai. Pavyzdžiui, 1980 m. gimęs lenkas nuo mažų dienų draugavo su kaimynu tėvų namuose Viečiūnuose. Persikėlus į Marijampolį, jo ryšiai nenutrūko, nes jis dažnai lanko tėvus, taip pat bendravimą palaiko per internetą.

Apie kaimynystės patirtį dalijosi ir kiti apklaustieji. 1942 m. gimusi moteris dabar gyvena Kernavėje, bet kai ištekėjo 1966 m., nuo to laiko pakeitė 4 ar 5 gyvenamąsias vietas. Taigi kaimynų turėjo visokių, tačiau visur su visais gerai sugyveno. Pastarojoje vietoje – Kernavėje – apsigyveno 1983 m. ir per tą laiką susidraugavo su trimis šeimomis. Pasak moters, „dabar jie yra ir kaimynai, ir draugai viename“. 1945 m. gimusios kernaviškės nuomone, kaimynų pasikeitimas visada yra reikšmingas. Jos atveju, nors ji visą laiką gyvena ten pat, dabar su daugeliu kaimynų pasikeitė bendravimas, nes atsikėlė jaunesni. Todėl jai prisitaikyti yra sunkiau ir dabar artimiau bendrauja tik su viena panašaus amžiaus kaimyne. Panašiai mano ir 1975 m. gimusi rusė iš Nemėžio. Jos teigimu, „seniau, močiutės laikais, bendravo visa gatvė. Visi vieni kitus gerai pažinojo, ateidavo kaimynai vienas pas kitą pabendrauti. Dabar senoji karta baigia išeiti, ateina nauji kaimynai. Keičiasi bendravimas. Be to, dabar draugu tapo internetas“.

Taigi geografinės vietos pakeitimas lemia ne tik naujų socialinių ryšių su kaimynais formavimą, bet kai kada ir pastangas išlaikyti senuosius. Juk artima (neformali) kaimynystė paremta ne tik gyvenimo greta principu, bet ilgainiui susiformavusiais draugystės ryšiais.

Išvados

Mano atliktas tyrimas leido dar kartą pažvelgti į etnologo Antano Mažiulio tyrimus, kuriuose diferencijuojama dviejų tipų kaimynystė – artimoji ir didžioji. Šiomis dienomis tiriamosiose vietovėse gyventojų paprastai išskiriama taip pat dviejų rūšių kaimynystė – tolimoji (formali) ir artimoji (neformali). Viena nulemta teritorinio artimumo, kita atskleidžia ne tik teritorijos, bet ir bendrų interesų telkiamą grupę, kuri sąlygota kaimynų laisvo pasirinkimo. Tolimoji kaimynystė paremta tik būtina socialine pagalba ir įsipareigojimais greta gyvenantiems žmonėms. Savo forma jos mažai kinta laike ir apima tarpusavio pagalbą prižiūrint vaikus, gyvulius, namų turtą, atliekant neatidėliotinus namų apyvokos darbus, remiant emociškai ir finansiškai ligos ir artimųjų mirties atveju, skolinimą ir tal- kas. Artimoji kaimynystė, be socialinės pagalbos ir įsipareigojimų greta gyvenantiems draugams, palaiko ir įvairaus lygmens su socialine pagalba nesusijusius, nebūtinus kasdienio ir šventinio bendravimo ryšius. Pavyzdžiui, dalyvaujant vaikų vestuvėse, palydose ir sutiktuvėse iš armijos, gimtadienyje ar Naujų metų pobūvyje, kuriuose konstruojami artimesni ryšiais.

Kita vertus, turime pripažinti ir kaimyniškų ryšių redukciją, visų pirma artimosios kaimynystės sąskaita. Kaimynams išsikėlus gyventi į kitą vietą, paprastai nutrūksta ne tik tolimosios, bet ir artimosios kaimynystės saitai. Socialinių ryšių tarp kaimynų silpnėjimui turi įtakos ir pateikėjų amžius bei spartūs modernizacijos procesai, suteikiantys galimybę būti nepriklausomam nuo greta gyvenančių žmonių. Tam tikrais aspektais galima pastebėti silpnesnius socialinius kaimynų ryšius Vilniaus paribyje atsidūrusioje Nemėžio gyvenvietėje. Atvejo analizė iš Vilniaus apylinkių parodė, kad skirtinga tautybė bei tikyba tarpusavio kaimyniškų ryšių formavimuisi įtakos neturi. Kaimyniniams ryšiams palaikyti svarbiau yra gyvenamoji aplinka, turimas žemės sklypas ir ūkis, reikalingi nuolatinės priežiūros.

Literatūra

Ayroun, Henry Habib. 1987. Peasanthood as Neighborhood, T. Shanin (ed.). *Peasants and Peasant Societies*. Selected Readings: 35. New York: Basil Blackwell.

Aleksandravičius, Alvydas; Žukovskis, Jan. 2011. Kaimo bendruomenių raida ir jų veiklos tikslai: siekiant darnumo visuomenėje, *Management Theory and Studies for Rural Business and Infrastructure Development* 1(25): 1–9. <<http://vadyba.asu.lt/25/7.pdf>> [žiūrėta 2018 10 07].

Bairašauskaitė, Tamara. 2011. Lietuvos totoriai, V. Savoniakaitė (sud.). *Lietuvos etnologijos ir antropologijos enciklopedija*: 265–270. Vilnius: LII leidykla.

Bauer, Gerhard. 1972. *Gesellschaft und Weltbild im baltischen Traditionsmilieu: Eine soziologisch-volkscundliche Untersuchung über die Gesellschaft und Mythologie bei den baltischen Völkern, dargestellt anhand historischer und volkscundlicher Quellen*. Heidelberg.

Bauman, Zygmunt. 2001. *Community: Seeking Safety in an Insecure World*. Cambridge: Polity.

Bylaitė-Žakaitienė, Andželika. 2012. *Lietuvių etiketas ir bendravimo kultūra XX amžiuje*. Klaipėda: Klaipėdos universiteto leidykla.

Čepaitienė, Auksuolė. 2013. *Gyvenimo etnografija: vietos, struktūros ir laikas. Besikeičianti Lietuva XX amžiuje*. Vilnius: LII leidykla.

Eriksen, Thomas Hylland. 2001. *Small Places, Large Issues. An Introduction to Cultural and Social Anthropology*. London, Sterling: Pluto Press.

European Neighbour's Day. <<http://www.european-neighbours-day.com/>> [žiūrėta 2018 05 21].

Foster, George M. 1967. Introduction: What is Peasant? J. M. Potter et al. (eds). *Peasant Society: A Reader*: 2–14. Boston: Little, Brown and Company.

Hicks, David; Gwynne, Margaret Anderson. 1994. *Cultural Anthropology*. New York: Harper Collins College Publishers.

Jørgensen, Anja; Fallov, Mia A.; Knudsen, Lisbeth. 2011. Local Community, Mobility and Belonging, *Danish Journal of Geoinformatics and Land Management* 46(1): 22–35.

Lazauskaitė, Elvyda. 2015. Kaimynas, B. Kulnytė, E. Lazauskaitė (sud.). *Lietuvių etnografijos enciklopedinis žodynas*: 109. Vilnius: Lietuvos nacionalinis muziejus.

Leliūgienė, Irena; Sadauskas, Justinas. 2011. Bendruomenės sampratos traktuotės ir tipologija, *Socialinių mokslų studijos* 3(4): 1281–1297.

Mačiekus, Venantas. 1983. Kaimo sueiga XIX a. pab. – XX a. pirmoje pusėje, *Etnografiniai tyrinėjimai Lietuvoje 1981 ir 1982 metais*: 99–104.

Mačiekus, Venantas. 1990. Kaimo sueigose svarstomi klausimai, sprendimų priėmimas ir vykdymas, *Etnografiniai tyrinėjimai Lietuvoje 1988 ir 1989 metais*: 136–146.

Mačiekus, Venantas. 1993. Paprotine teise vadovaujantis, A. Tyla ir kt. (red.). *Kražiai*: 266–297. Vilnius, Kaunas: XXI amžius.

Mačiekus, Venantas. 1999. Paprotinė teisė, V. Mačiekus ir kt. (red.). *Plateliai*: 453–464. Vilnius: Versmė.

Mardosa, Jonas. 1972. Apie talkas, V. Milius ir kt. (red.). *Kernavė*: 105–114. Vilnius: Vaga.

Mardosa, Jonas. 1997. Valstiečių talkos Lietuvoje XIX a. pabaigoje – XX a. pirmoje pusėje, *Liaudies kultūra* 5: 31–34.

Masaitis, Algimantas. 2007. *Marijampolio vaikai: šviesos ir vilties ieškojimai gyvenimo kelyje*. Vilnius: Homo liber.

Mažiulis, Antanas. 1940. Iš žmonių tarpusavio santykių, *Gimtasai kraštas* 3–4: 242–246.

Mažiulis Antanas. 1941. Moterų tarpusavės papročiai, *Gimtasai kraštas* 1–2: 91–96.

Mažiulis, Antanas. 1957. Kaimynystė, *Lietuvių enciklopedija* XX: 243–244. Boston: Lietuvių enciklopedijos leidykla.

Merkienė, Regina. 2002. Tarpusavio pagalba ir įsipareigojimai XX a. Lietuvos kaimo bendruomenėje, *Žemės ūkio mokslai* 4 (priedas): 93–103.

Pakalniškis, Aleksandras. 1977. *Žemaičiai. Etnografija*. Chicago: V. Morkūno spaustuvė.

Paukštytė, Rasa. 1999. *Gimtuvės ir krikštynos Lietuvos kaimo gyvenime XIX a. pabaigoje – XX a. pirmojoje pusėje*. Lietuvos etnologija 6. Vilnius: Diemedžio leidykla.

Paukštytė-Šaknienė, Rasa. 2002. Lokalinės kultūros struktūrinės kaitos kontūrai: gimtųjų papročių ciklas XX a. Dzūkijoje, *Lietuvos etnologija: socialinės antropologijos ir etnologijos studijos* 2(11): 71–88.

Paukštytė-Šaknienė, Rasa. 2016. Įvadas, Rasa Paukštytė-Šaknienė, Jonas Mardosa, Žilvytis Šaknys, Irma Šidiškienė. *Šventės šiuolaikinėje vilniečių šeimoje: 10–14. R. Paukštytė-Šaknienė (sud.)*. Vilnius: Lietuvos istorijos institutas.

Puodžiukienė, Dalė. 2014. Politinių, ekonominių ir socialinių veiksnių įtaka Lietuvos žemėvaldos ir apgyvendinimo struktūrų raidai nuo seniausiųjų laikų iki 1917, D. Puodžiukienė (sud.). *Lietuvos architektūros istorija 4: Lietuvos etninė architektūra nuo seniausiųjų laikų iki 1918 m.: 10–23*. Vilnius: Savastis.

Račiūnaitė, Rasa. 2002. *Moteris tradicinėje lietuvių kultūroje*. Kaunas: VDU leidykla.

Redfield, Robert. 1930. *Tepoztlán, a Mexican Village: A Study of Folk Life*. Chicago: University of Chicago Press.

Redfield, Robert. 1956. *Peasant Society and Culture: An Anthropological Approach to Civilization*. Chicago: University of Chicago Press.

Redfield, Robert. 1960. *The Little Community and Peasant Society and Culture*. Chicago: University of Chicago Press.

Roth, Klaus. 2001. Nachbarn und Nachbarschaftsbeziehungen in Europa als Forschungsproblem der Europäischen Ethnologie und der Interkulturellen Kommunikation, K. Roth (Hg.). *Nachbarschaft: Interkulturelle Beziehungen zwischen Deutschen, Polen und Tschechen: 9–34*. Münster, New York, München, Berlin: Waxmann.

Rösener, Werner. 2000. *Valstiečiai Europos istorijoje*. Vilnius: Baltos lankos.

Seymour-Smith, Charlotte. 1987. *Macmillan Dictionary of Anthropology*. London, Basingstoke: Macmillan Press Ltd.

Shanin, Teodor. 1987. Introduction: Peasantry as a Concept, T. Shanin (ed.). *Peasants and Peasant Societies*. Selected Readings: 1–11. New York: Basil Blackwell.

Shanin, Teodor. 1990. *Defining Peasants. Essays Concerning Rural Societies, Expolary Economies, and Learning from them in the Contemporary World*. Cambridge: Basil Blackwell.

Šaknys, Žilvytis Bernardas. 2001. *Kalendoriniai ir darbo papročiai Lietuvoje XIX a. pabaigoje – XX a. pirmoje pusėje: jaunimo vakarėliai*. Lietuvos etnologija 7. Vilnius: Diemedžio leidykla.

Šaknys, Žilvytis. 2008. Vardadienis ir gimtadienis aukštaičių kultūroje: kartografinis tyrimas, *Gimtasai kraštas. Praeities ir dabarties kultūros metraštis 1: 21–27*.

Šaknys, Žilvytis. 2014. Šventė Vilniuje: Naujieji metai lietuvių, lenkų ir rusų šeimoje, *Lituanistica 2(96): 105–117*.

Šaknys, Žilvytis. 2017. Draugystės samprata šiuolaikinėje Lietuvoje, *Gimtasai kraštas. Praeities ir dabarties kultūros metraštis 1: 11–16*.

Tönnies, Ferdinand. 2001. *Community and Civil Society*. J. Harris (ed.). Cambridge: Cambridge University Press.

Udraitė, Eglė. 2016. Kupiškėnų bendruomenė ir jos gyvenimas XX amžiuje, A. Jonušytė (sud.). *Kupiškis*: 918–926. Vilnius: Versmė.

Venskienė, Asta. 2015. Kaimynai ir kaimynystė daugiabučiuose, J. Mardosa (sud.). *Individas, šeima, bendruomenė, tauta*. Etnografinių tyrimų klausimynai: 110–111. Vilnius: Lietuvos edukologijos universiteto leidykla.

Vyšniauskaitė, Angelė. 1964. Kaimo buitis ir papročiai, A. Vyšniauskaitė (red.). *Lietuvių etnografijos bruožai*: 527–550. Vilnius: Valstybinė politinės ir mokslinės literatūros leidykla.

Wöhler, Karlheiz. 2006. Trends towards Pure Leisure: Leisure as Ritual Performance, K. Weiermair et al. (eds). *Time Shift, Leisure and Tourism: Impacts of Time Allocation on Successful Products and Services*: 187–193. Berlin: Erich Schmidt Verlag.

Уразманова, Р. К. 2013. Праздничная культура и культура праздников татар XIX – нач. XXI вв. Историко-этнографические очерки. Казань: Духовно-деловой центр Ислам Нуры.

Neighbourly Ties in Contemporary Culture:

Cases from the Vilnius Area

Rasa Paukštytė-Šaknienė

Summary

The main aim of the article is to show neighbourly ties, based on the experiences of people living in three locations. The case analysis is based on an ethnographic field study that was carried out in the small town of Kernavė (in the Širvintos district), the village of Marijampolis and the village of Nemėžis (both in the Vilnius district) in 2017 and 2018. A few goals were set: to learn how people from these places describe neighbourliness, and to see if they have a differentiated attitude towards individual neighbours, what forms of mutual assistance connect them, how daily life and feasts are constructed in the neighbourhood, and what impact the changing place of residence has on neighbourly ties.

The choice of these locations was determined by the research programme 'Leisure, Festivals and Rituals in the Vilnius Area: Social and Cultural Aspects', implemented by the Lithuanian Institute of History. The article is an integral part of the programme.

Several groups can be distinguished in people's attitudes toward neighbourliness: 1) the importance of neighbourliness matches that of friendship and even kinship; 2) neighbourliness is not as important as kinship or friendship; and 3) neighbourliness is not important. The first group usually associates neighbourliness not only with mutual relations, but also with the pleasure of being together. The second group, and sometimes the third group, think that neighbourliness is only related to necessary mutual assistance. These differences have prompted the question whether all neighbours are identical, or if any preferences prevail.

The study showed that, in general, people do not communicate with all their neighbours in the same way. Typically, they have several neighbours with whom they interact more closely, and even sometimes call them friends. A closer relationship is usually based on mutual interests. At the same time, people avoid closer contact with neighbours who drink, who are prone to gossiping, who are unwilling to interact, and who have malicious intentions. A small group of people interact with all their neighbours equally. However, in these cases, the relationship is formal, and limited to essential assistance.

When analysing the descriptions of neighbourliness and the assessment of neighbours, two motives for neighbourly interaction stand out. First, the mutual assistance determined by geographical proximity, and the possibility of rapid and pressing assistance or support. Second, daily interaction and joint festive gatherings are determined by personal choice, and are not inevitable. Most interviewees preferred the first motive.

The need for social support is common to neighbours who live far and near. It covers a wide range of mutual help. The article distinguishes the most popular: 1) assistance in looking after children, animals, property, and important farm jobs; 2) support in the event of illness and death; 3) lending; and 4) volunteering. Looking at these areas of social assistance from the perspective of time, they seem to be stable. Many of them are in keeping with tradition.

Daily interaction and getting together at holidays and family celebrations connect close neighbours. Most interviewees acknowledged that festive and social contact with neighbours was declining. This raises the question of the significance of the change of place of residence for interaction between neighbours. The data available suggests that in some cases, friendly ties that have been established in a neighbourhood can survive a change of place.

My research made it possible to refer to the studies by the ethnologist Antanas Mažiulis. He differentiates between two types of neighbourliness: near and far. People nowadays also distinguish between two types of neighbourliness: distant (formal), and near (informal). The first is determined by geographical distance,

and the second reveals a group that is united not only by the place, but also by mutual interests, and which is created by free choice.

Distant neighbourliness is based only on necessary social assistance, and the commitment to people living in the area. Their forms, which have changed little, include mutual help in taking care of children, animals, property, and important farm jobs, providing emotional and financial support in the event of illness or death, lending money, and participating in volunteering.

Near neighbourliness, in addition to social assistance and the commitment to friends living next door, also maintains ties of different levels not related to social, daily and festive communication. For example, people participate in their children's weddings, seeing off and welcoming back soldiers, and in birthday or New Year parties, where closer ties are forged. On the other hand, we should recognise the weakening of neighbourly ties, in particular at the expense of near neighbourliness. When neighbours move to another place, not only distant, but also near relations are broken off.

The age of the interviewees and rapid modernisation, which makes it possible to live independently of neighbours, have also weakened social ties between neighbours. In some ways, we can see weaker social ties between neighbours in the village of Nemėžis, which is situated on the edge of Vilnius, the capital city. The case study of the Vilnius area proves that different ethnicities and religions do not have any influence over the formation of neighbourly relations. The environment, the land and farm owned, which require constant attention, are more important in neighbourly relations.

Gauta 2018 m. birželio mėn.